

pedagog på piedestal

Copyright 1899
By JOHN DEWEY

Handling

Allt

måste

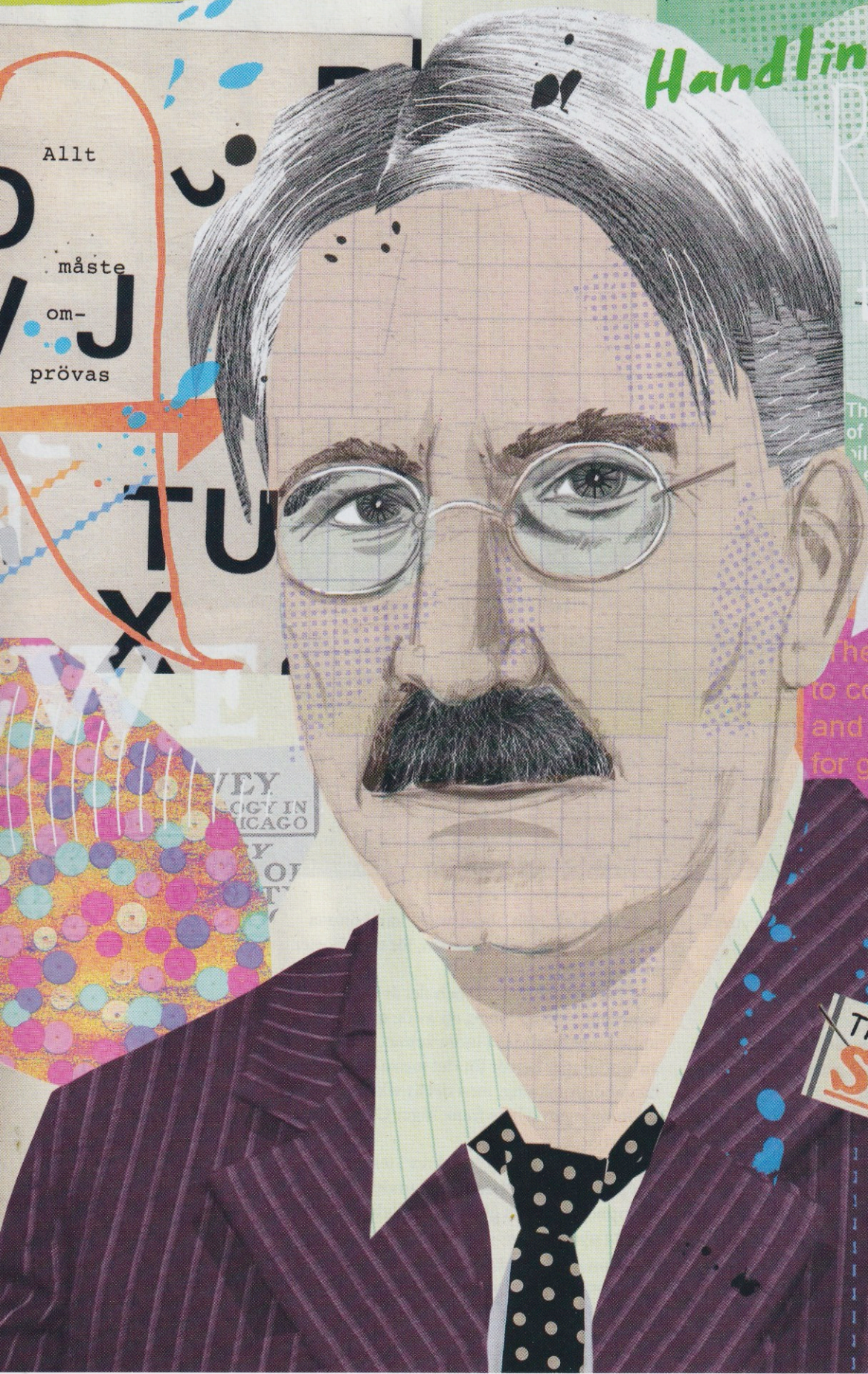
om-

prövas

The great educational
of his ideas about
ilities of education
e progressive school
theori

The aim of education
to continue their
and reward of learning
for growth.

The school and
SOCIAL

Den progressiva demokraten.

Livserfarenheter och skolkunskaper ska befrukta varandra, menade John Dewey – den enskilda pedagog som kanske haft mest inflytande över den moderna skolans utveckling.

TEXT Katarina Björvall BILD Pia Koskela

JOHN DEWEYS LIVSTID spänner över nästan hundra år av världshistoria. Han föddes i en medelklassfamilj i Vermont i nordöstra USA 1859. Som liten pojke upplevde han det amerikanska inbördeskriget, där hans far stred på nordsidan för att utrota slaveriet, och vid tiden för andra världskriget var han en gammal man men inte äldre än att han kunde analysera kriget och dess efterverkningar. Han var aktiv som tänkare och författare ända fram till sin död 1952.

Den lille John Dewey vantrivdes själv i skolan och har senare berättat hur illa han berördes av att se kamrater agas med ris eller linjal. Han började ändå sitt yrkesliv som lärare på high school, motsvarande gymnasiet, men övergick efter några år till att studera filosofi. Den första artikel han fick publicerad hade titeln *Metafysiska förmodanden om materialism*

men snart blev han mer samhällstillvänd. Därmed inleddes en karriär baserad i universitetsvärlden men med känselspröten ute i verkligheten.

Den senare delen av 1800-talet var en turbulent tid i USA. Miljontals invandrare, många av dem från Sverige, sökte sin framtid där, ofta under slitsamma omständigheter. Samtidigt skapade industrialismens framväxt stora privatförmögenheter. Klasskillnaderna vidgades, men det fanns nya ideal i luften, grundade på tankar om alla människors frihet. Behovet av en ny skola som bättre kunde svara mot samhällets krav var stort.

Det var det behovet som den unge filosofen Dewey identifierade – han såg skolan som det starkaste styrinstrumentet mot ett mer demokratiskt samhälle.

En person som hade stor betydelse för hans filosofiska

pedagog på piedestal

utveckling var hustrun Alice Chipman Dewey. De blev ett par när de råkade bo i samma studentkorridor på Michigan-universitetet. Hon väckte hans intresse för kvinnosaksfrågor och han skrev flera artiklar på det temat. De gifte sig 1896 och levde tillsammans fram till hennes död 1927. Sent i livet gifte sedan John Dewey om sig med den 45 år yngre Roberta Lowitz, vilket väckte familjekonflikter som varade långt efter hans död.

John Deweys och Alice Chipman Deweys familjeliv var varmt och okonventionellt. Bildning stod högt i kurs – deras äldsta barn fick till exempel lära sig fortplantning genom att se på när deras yngre syskon föddes. Familjens ekonomi var länge ansträngd. Hellre än att köpa kläder, skor eller telefon lade föräldrarna pengar på bildningsresor till Europa. Under sådana resor dog två av de sex barnen i olika sjukdomar.

Dewey var en engagerad far som besökte sina barns skolor där han fick se en undervisning byggd på lärarnas förmåga till tvång. Dessa insikter blev en grund för hans pedagogiska teoriutveckling.

Sina teorier byggde Dewey på tankar hos Rousseau, Pestalozzi och Montessori, men också hos den tyske pedagogen Johann Friedrich Herbart. Till skillnad från Herbart, som lade stor vikt vid klassiska kunskaper, erkände Dewey inga fasta värden utan menade att allt ständigt måste omprövas.

Innebörden är att allt – alla företeelser i samhället, allt kunskapsstoff i skolan – ska prövas både genom reflektion och genom handling i ett samspel mellan individen och omvärlden. Denna ständiga omprövning är det Dewey kallar intelligent aktivitet (*intelligent action*), ett förhållningssätt som också är den bästa sammanfattningen av hela hans pedagogik, skriver Ros Mari Hartman, Sven Hartman och Ulf P Lundgren i en antologi.

UNDER SIN TID som professor i filosofi vid det nyöppnade Chicagouniversitetet startade Dewey och hans hustru 1896 en så kallad försöksskola. Skolan, som omfattade motsvarigheterna till förskola och lågstadium, blev bas både för lärarutbildning och för forskning, inklusive pedagogiska experiment.

I *The School and Society*, Deweys mest lästa bok som kom ut i USA 1899, presenterar han försöksskolan och de rön den genererade. Han lyfter fram fyra "naturtillgångar" hos eleverna som läraren har att ta vara på: kommunikation, undersökning, tillverkning och kreativitet. Utgångspunkten var ofta enkel: att snickra en låda eller att koka ett ägg. Eller – ett exempel Dewey fördjupar i boken – att sy och väva. Genom att klassen använder sig av olika material som lin, ylle och bomull ger textilarbetet kunskaper om olika skeden i mänsk-

lighetens historia, om fibrernas egenskaper och därmed om biologi, om de geografiska förutsättningarna för framställning av de olika materialen, om fysiska och kemiska samband mellan de olika produktionsprocesserna och om samhällets ekonomiska problem. Tillgången till fysiska material och till fakta ger en rik grund som gör språket mer precist och fullödigt, skriver Dewey.

Tystnad och stillhet kan man inte räkna med i Deweys skola – frihet att röra sig är ett medel för fysisk och mental hälsa. Ett ideal för såväl skolan som samhället är den livliga och utåtriktade energi som präglar ett kök där en grupp barn lagar mat tillsammans: "Ett samhälle utgörs av ett antal människor som hålls samman därför att de arbetar utifrån samma idéer, i gemensam anda och för gemensamma mål."

Nytt var att Dewey lyfte fram barnets rätt till harmoni även i nuet och inte bara i framtiden. Han talar om skoltiden som ett slöseri då barnet tillägnar sig kunskaper både i och utanför skolan, i två parallella spår som aldrig får befrukta varandra. Den moderna skolans uppgift är att stoppa detta slöseri genom att frigöra sambandet mellan skolkunskaper och livserfarenheter, menar Dewey. Oavsett om det gäller matematik, geografi eller grammatik så ska varje faktum som barnet kommer fram till grundas på något som tidigare har intagit en betydelsefull plats i hens liv.

Deweys pedagogik blev tidigt känd i Sverige. Den första av hans artiklar som översattes till ett främmande språk lär ha varit en som publicerades i tidskriften *Skolan* 1902. Flera översättningar följde och i Göteborg, som i början av 1900-talet var centrum för ny pedagogik, utvecklades Göteborgs högre samskola och ett lärarseminarium i progressiv anda. Flera svenska pedagoger gjorde studiebesök vid ameri-

kanska försöksskolor och kom hem med idéer om demokratisering, individualisering och grupparbeten, tankar som sedan spred sig i landet under beteckningen aktivitetspedagogik. De nya idealen letade sig in i flera skolutredningar under 1940- och 50-talen och kom att påverka 1962 års läroplan för grundskolan.

I USA utvecklades försöksskolorna ibland i en riktning som inte helt var Deweys avsikt. Han betonar i sin skrift *The Child and the Curriculum* att varken läroplanen eller barnet, utan samhället, ska stå i fokus. Han varnar för misstolkningar av den progressiva pedagogiken, till exempel att barns infall och prestationer idealiseras, att barn sätts att lösa problem helt på egen hand och att undervisningen tillåts styras av tillfälligheter.

DEN NYA PROGRESSIVA pedagogiken är mer komplex och därför mer krävande för lärarna än traditionell pedagogik, menar Dewey. Även undervisning på grundläggande nivå kräver högutbildade lärare: "Att tolka barnets första primitiva impulser att räkna, mäta och ordna saker i rytmiska serier kräver verkligen matematisk skolning."

Regler och kontroll ska i Deweys progressiva pedagogik ligga inbyggda i själva aktiviteterna och inte utgå från läraren genom makt och tvång. Dewey jämför med lekar, idrott och spel som barnen ägnar sig åt på sin fritid och visar hur de regler som gäller där oftast följs.

I och med Dewey inleds den så kallade plugg-och-flum-debatt som nu har rasat i över hundra år inom den västerländska skolan. Dewey själv uttrycker det så att den ena sidan i debatten anser att elevernas roll "är uppfylld när de är lydiga och läraktiga" och att disciplin är lösenordet, medan den andra sidan menar att "barnet ska vara utgångspunkten, centrum och mål" och att barnets intresse är den magiska formeln. Även de anklagelser han citerar – kaos och anarki, pliktens heliga auktoritet – går igen i vår tid.

Dewey lämnade Chicagouniversitetet 1904, efter en konflikt

om Alices roll som rektor för försöksskolan, och fick istället en professur vid Columbiauniversitetet i New York där han var kvar till sin pensionering på 30-talet. Han växlade spår från den praktiska pedagogiska forskningen till den teoretiska filosofiska. Samtidigt engagerade han sig för invandranas livsvillkor och för det som i dag skulle kallas integration. Som en internationell auktoritet höll han också liv i pedagogiken genom mängder av föreläsningar och rådgivningsuppdrag, ofta under längre vistelser utomlands. Åren 1919–34 reste han till Japan, Kina, Turkiet, Mexiko, Sovjetunionen och Sydafrika.

Under en tid med allt större spänningar mellan olika ideologiska system fick Dewey kritik från flera håll. Vissa amerikanska debattörer såg honom som lojal med Sovjetunionen medan socialister i allmänhet ansåg honom alltför liberal. Faktum är att han inte erkände något annat ideal än demokratin. Han var kritisk till den amerikanska imperialismen och menade att utan investeringar i demokrati var globaliserad handel bara exploatering.

Vilken relevans har Dewey i dag? På 1980- och 90-talen väcktes på nytt ett intresse för honom i Sverige, kanske som en reaktion mot de nyliberala ideal som började urholka den svenska skolans likvärdighet. Hans bok *Demokrati och utbildning* kom ut på svenska för första gången 1997. Flera av hans metoder känns igen i dag, med redovisningar eller presentationer i stället för läxförhör, med grupparbeten i olika former, ibland under beteckningen entreprenöriellt lärande, och med system för hur lärare kan dela med sig av insikter till andra lärare för provning och kritik, i dag kallat kollegialt lärande.

Men också utmaningarna är bekanta: "Dagens liv är så mångfasetterat att barnen inte kan föras i kontakt med det utan att antingen förvirras eller distraheras", skriver Dewey. Hans recept är disciplin, men inte på det traditionella sättet utan en disciplin som ska "växa fram ur livet i skolan som en helhet". Det är en syn på disciplin som kanske skulle kunna skapa ett konstruktivt samförstånd kring svensk skola i dag.

Katarina Bjärvall är frilansjournalist.
pedagogiska.magasin@lararforbundet.se

JOHN DEWEY

John Dewey, 1859–1952, progressiv amerikansk filosof och pedagog, en av sin tids mest inflytelserika intellektuella i USA. Som filosof räknas Dewey som en företrädare för pragmatismen, en riktning som fokuserar på de praktiska följderna av olika idéer. Ett utfall av hans pragmatism var intresset för skolan som han ansåg rymde nyckeln till en demokratisk utveckling av hela samhället. Dewey skrev ett fyrtiotal böcker, många om skolan, och betraktas allmänt som den progressiva pedagogikens upphovsman.

ATT LÄSA

John Dewey *Barnet och skolkursen*, Gleerups 1912 (original 1902)

John Dewey *Demokrati och utbildning*, Daidalos 1997 (original 1916)

John Dewey *The School and Society*, University of Chicago Press 1899

John Dewey *Individ, skola och samhälle* (antologi sammanställd av Ros Mari Hartman, Sven Hartman och Ulf Lundgren), Natur & Kultur 2004

Jay Martin *The Education of John Dewey*, Columbia University Press 2002

Tidigare pedagogporträtt, av Lev Vygotskij, Ellen Key, N F S Grundtvig, Maria Montessori, Paulo Freire, Johan Amos Comenius, Janusz Korczak Alva Myrdal och Jean-Jacques Rousseau finns att läsa på pedagogiskamagasinet.se, sök på »pedagog på piedestalk«.